

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَالَّذِي يُضَوِّبُ الْمَوْتَى
إِنَّ رَبَّهُ لَسَدِيدٌ
إِلَىٰ عَرْشِهِ الرَّحِيمُ
الَّذِي يُخَوِّضُ الْغَوَّاصِينَ
الَّذِي يُصَوِّرُ السَّحَابَ
كَالشَّجَرِ الْمُنْتَجِبِ
الَّذِي يُسْقِطُ الْمُنْتَزِلَ
الَّذِي يُمْسِكُ بِالضُّلُومِ
وَالنُّجُومِ
الَّذِي يُصَوِّرُ السَّحَابَ
كَالشَّجَرِ الْمُنْتَجِبِ
الَّذِي يُسْقِطُ الْمُنْتَزِلَ
الَّذِي يُمْسِكُ بِالضُّلُومِ
وَالنُّجُومِ

۷۳۴۰۷

دانشگاه قم
دانشکده الهیات و معارف اسلامی
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق

موضوع:

بررسی و نقد احکام فقهی مقابر در مذاهب خمسۀ اسلامی

۱۳۸۴ / ۱۵ / ۲۵

استاد راهنما:

حضرت حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد علی راغبی

استاد مشاور:

حضرت حجة الاسلام والمسلمین دکتر علی محامد

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران
تهیه مدارک

۷۲۶۰۷

نگارنده:

مر قضي فامیل لاله جینی

زمستان ۱۳۸۳

تقدیم به

ساحت قدس مهدوی روحی فداه
«اللَّهُمَّ عَجِّلْ فَرَجَهُ وَ سَهِّلْ مَخْرَجَهُ»

و

دو شمع فروزنده‌ای که در شب تار حوادث، قلب کودکانه‌ام را با نور باورهای خدایی، روشنی
بخشیدند.

«پدر و مادر مهربان و فداکارم»

دو عزیزی که همه سختی‌ها و زحمت‌ها را به جان می‌خرند تا زمینه رشد علمی و معنوی
فرزندانشان را فراهم سازند.

خدایا توفیقم ده تا «وَ اخْفِضْ لِهِمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ»

را در حق ایشان عملی سازم.

۱۳۸۲ / ۵ / ۲۵

«رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا»

تشکر و سپاس

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

خواستم زیباترین کلام را در ستودن مقام رفیع اساتید گرانقدر خود
حضرت حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمدعلی راغبی و حضرت
حجة الاسلام والمسلمین دکتر علی محامد بینام، هر چه بیشتر جستجو
کردم کمتر یافتم تا آنکه درّی از اقیانوس بیکران سخنان گهربار مولای
متقیان حضرت امیر مؤمنان، علی علیه السلام مراراً نمونه شد که:

«مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَيَّرَنِي عَبْدًا»

چکیده

از مسائل مورد ابتلاء در فقه اسلامی که آراء مختلفی را به خود اختصاص داده، مسئله احکام مقابر می باشد. با توجه به اهمیت بحث مذکور در فقه امامیه و مشتبه بودن برخی از مصادیق آن، رساله حاضر در صدد بررسی مسأله بوده و بدین منظور از چهار فصل تشکیل گردیده است. در فصل نخست که به بیان کلیات اختصاص دارد، معانی لغوی و اصطلاحی واژه‌های مرتبط، بیان گشته و منشأ مبانی مختلف، مورد پژوهش قرار گرفته است.

در فصل دوم، مسئله بناء بر قبور بررسی می شود و با استناد به آیات و روایات، مشروعیت بناء ثابت می گردد، همچنین ثابت می شود که ساختن مسجد بر روی قبر، نماز خواندن در مقابر، تزیین قبور و نوشتن بر روی قبر، همگی جایز می باشند.

فصل سوم در رابطه با مسئله زیارت قبور و مسائل اختلافی که در این باره مطرح است بحث می نماید و در اینجاست که با استفاده از ادله چهارگانه اجتهادی ثابت می شود که زیارت قبور، مشروعیت دارد و مستحب می باشد و بر خلاف نظر برخی از عامه، زیارت قبر، برای زن نیز همانند مرد جایز است. از دیگر نتایج مهم این فصل، جواز سفر برای زیارت قبر و استحباب زیارت قبرستان بقیع است.

در فصل پایانی، مسئله مهم توسل به ذوات مقدسه پیامبر و ائمه اطهار علیهم السلام و آراء متفاوت مذاهب پنجگانه مورد بحث واقع شده و جواز توسل اثبات می شود.

کلید واژه‌ها: بناء - قبر - زیارت - توسل - تبرک.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	فصل اول: کلیات
۴	۱. پیشینه تحقیق
۴	۲. روش تحقیق
۴	۳. اهمیت موضوع
۱۱	۴. اختلاف عقاید
۲۰	۵. منشأ مبانی نظری اهل سنت
۲۲	۶. تبیین واژه‌ها
۲۲	۶-۱. بناء
۲۲	۶-۱-۱. معنای لغوی
۲۳	۶-۱-۲. معنای اصطلاحی
۲۳	۶-۲. قبر
۲۳	۶-۲-۱. معنای لغوی
۲۳	۶-۲-۲. معنای اصطلاحی
۲۳	۶-۳. زیارت
۲۳	۶-۳-۱. معنای لغوی
۲۴	۶-۳-۲. معنای اصطلاحی
۲۵	۶-۴. توسل
۲۵	۶-۴-۱. معنای لغوی
۲۵	۶-۴-۲. معنای اصطلاحی
۲۶	۶-۵. تبرک
۲۶	۶-۵-۱. معنای لغوی
۲۶	۶-۵-۲. معنای اصطلاحی
۲۷	فصل دوم: بناء بر قبور
۲۸	مقدمه
۳۲	مبحث نخست: مشروعیت بناء

۳۲	گفتار نخست: روایات نهی از بناء بر قبور.....
۳۴	گفتار دوم: نقض روایات منهی از بناء بر قبور.....
۳۴	الف) عدم حجیت خبر واحد غیر مفید ظن.....
۳۵	ب) ضعف در سند.....
۳۶	ج) موانع حجیت.....
۳۸	د) موارد نقض.....
۴۴	گفتار سوم: دیدگاه وهابیت در نهی از بناء بر قبور.....
۴۴	الف) نظر ابن قیم جوزی در باره بناء بر روی قبر.....
۴۵	ب) دلیل قائلین عدم جواز بناء بر روی قبر.....
۴۶	ج) دلیل بطلان قول عدم جواز.....
۵۵	گفتار چهارم: ادله جواز بناء بر قبور.....
۵۵	الف) کتاب.....
۵۹	ب) سنت.....
۶۳	ج) سیره سلف.....
۶۵	گفتار پنجم: صحیح بخاری و جواز بناء بر قبور.....
۷۰	مبحث دوم: احکام بناء.....
۷۰	گفتار نخست: بناء مسجد به روی قبر.....
۷۰	الف) دلیل قائلین عدم جواز بناء مسجد بر روی قبر.....
۷۲	ب) دلیل بطلان قول عدم جواز.....
۷۴	ج) ادله جواز بناء مسجد بر روی قبر.....
۷۴	بند نخست: آیات.....
۷۵	بند دوم: روایات.....
۷۶	بند سوم: سیره مسلمین.....
۷۷	گفتار دوم: حکم صلاة در مقابر.....
۸۱	گفتار سوم: حکم تزیین قبور و روشن کردن چراغ.....
۸۱	الف) سند حدیث.....
۸۲	ب) دلالت.....
۸۴	گفتار چهارم: حکم کتابت بر قبر.....
۸۹	گفتار پنجم: تسویه قبور.....
۹۵	گفتار ششم: نمونه‌های تاریخی بناء بر قبور.....
۹۷	الف) بنای عظیم رأس‌الحسین (ع) در قاهره.....

ب) گنبد های مرتفع در مکه ۹۷

فصل سوم: زیارت قبور ۹۹

مبحث اول: احکام زیارت ۱۰۰

گفتار نخست: حکم زیارت قبور ۱۰۰

الف) کتاب ۱۰۰

ب: سنت ۱۰۳

بند نخست: زیارت قبور مؤمنین ۱۰۳

بند دوم: زیارت قبر رسول اکرم (ص) ۱۰۷

بند سوم: زیارت قبور ائمه معصومین: ۱۱۲

گفتار دوم: جواز زیارت قبور از دیدگاه اجماع و بناء عقلاء ۱۱۳

الف: اجماع ۱۱۳

ب: بناء عقلاء ۱۱۴

گفتار سوم: طرح دیدگاه های فرق اسلامی در رابطه با زیارت قبور ۱۱۵

الف) دیدگاه مذهب حنبلی ۱۱۵

ب) دیدگاه مذهب حنفی ۱۱۷

ج) دیدگاه مذهب مالکی ۱۱۸

د) دیدگاه مذهب شافعی ۱۱۹

ه) دیدگاه وهابيون ۱۱۹

مبحث دوم: فلسفه و آثار زیارت قبور اولیای الهی ۱۲۱

گفتار اول: فلسفه زیارت قبور ۱۲۱

گفتار دوم: آثار زیارت قبور ۱۲۴

مبحث سوم: استحباب زیارت ۱۲۵

گفتار نخست: استحباب زیارت برای مردان و زنان ۱۲۵

گفتار دوم: استحباب زیارت قبرستان بقیع ۱۳۰

گفتار سوم: شد رحال ۱۳۴

گفتار چهارم: فضیلت زیارت قبر امام حسین (ع) ۱۴۲

فصل چهارم: توسل به اهل قبور ۱۴۵

مبحث نخست: توسل به قبور معصومین ۱۴۶

گفتار نخست: فتوای وهابیان ۱۴۷

۱۸۳	بند دوم: برکت در زمان و مکان
۱۸۳	ج: تبرک در روایات
۱۸۳	د: تبرک در تاریخ
۱۸۵	ه: سیره مسلمین در تبرک
۱۸۹	گفتار دوم: اهداء ثواب برای اموات
۱۹۱	نتیجه گیری
۱۹۲	پیشنهادات
۱۹۳	چکیده انگلیسی
۱۹۴	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

ملت‌های زنده و جوامع پیشرفته جهان به حفظ تاریخ و گردآوری آثار آن، علاقه‌ای وافر نشان می‌دهند و پیوسته می‌کوشند آثار به جا مانده از گذشتگان را از گزند حوادث پاس دارند. آنان برای صیانت از میراث نیاکان که نشانگر تمدن پیشین ایشان است ادارات ویژه‌ای بنیاد نهاده و کارشناسان خبره را در مدیریت آن به کار می‌گیرند.

در این عرصه، حتی اجازه نمی‌دهند یک سفال یا کتیبه سنگی و دژ خشتی کهن، از بین برود. زیرا، به حق، معتقدند که آثار گذشتگان، تاریخ مجسم و شناسنامه ملی آنها است و ملت بریده از نیاکان و بزرگان خویش، حکم طفلی را دارد که پدر و مادرش را گم کرده باشد.

تمدن اسلامی، تمدن دیرپا و بزرگی است که در قرون میانه، تنها تمدن پیشتاز عصر خویش بوده است. مسلمانان در پرتو تعالیم آسمانی خویش، تمدنی عظیم و بی سابقه را پی‌ریزی کردند که در قرن چهارم و پنجم هجری به اوج خود رسید و شرق و غرب جهان را مستقیم و غیر مستقیم تسخیر کرد. چندان که، محققان غربی، نفوذ این تمدن را از طریق اندلس و جنگ‌های صلیبی به اروپا، یکی از مهم‌ترین علل شکوفایی غرب در قرون اخیر می‌دانند.

تمدن اسلام با بعثت رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بلکه به یک معنی، با تولد آن حضرت آغاز شد و سپس به همت پیروان او در طول قرون، استوار و گسترده گردید. آثار و ابنیه‌ای که مربوط به شخص پیامبر و یاران با وفای اوست، جزئی از میراث عمومی این تمدن بزرگ به شمار می‌رود و ملک شخصی کسی نیست که به دلخواه خود از آن بهره‌برداری کند، بلکه از آن جهان اسلام، بلکه انسانیت بوده و هیچ حکومت محلی نمی‌تواند در این میراث گرانقدر، دخل و تصرف کند و به بهانه حفظ توحید! دست به محو و تخریب آن بگشاید. آثار مربوط به زندگی و مجاهدات پیامبر و خاندان و پیروان او - چنان که گفتیم - خشت زیرین این تمدن را تشکیل می‌دهد و باید به عنوان نهاد اصالت‌های دیرین، در حفظ و صیانت آنها کوشید.

نوشته‌ای را که از نظر می‌گذرانید نظری است گذرا به مسئله احکام قبور (اعم از بناء، زیارت و توسل به قبور) که فرقه‌ای آن را غیر مشروع و سنت را مخالف آن تأویل و تخریب^۱ مشاهده متبرکه را شعار توحید خود قرار داده‌اند.

مدارک قابل اعتنا در مذهب تسنن را رسیدگی، آیات قرآنی و احادیث معتبره صحیحه و اقوال و فتاوی مشهور جمهور اهل سنت و جماعت در جواز زیارت قبور و بنای بر آن با شواهد و نمونه‌های قابل ذکر را جمع نموده، همراه نظر نهایی در فتاوی علمای این مذهب عرضه و حسن داوری به وجدانهای بیدار واگذار می‌شود. با در نظر گرفتن این مقدمه، سؤال این است که، اولاً: آیا برای جواز بناء و زیارت و توسل بر قبور از کتاب و سنت دلیل خاصی وجود دارد یا نه؟

ثانیاً: آیا در کتاب و سنت نهی خاصی در رابطه با بناء و زیارت و توسل بر قبور رسیده است یا نه؟

فصل نخست:

کلیات

۱. پیشینه تحقیق

طبق جستجویی که از طریق شبکه اینترنت به عمل آمد تاکنون رساله‌ای که دیدگاه مذاهب پنج‌گانه اسلامی را به‌طور واضح و روشن راجع به احکام فقهی مقابر و نقد نظریات انحرافی بیان نماید مشاهده نگردید و نیز کتابی هم که نظریات مذاهب اسلامی را یکجا مطرح کرده باشد تألیف نشده البته ابن تیمیّه کتابی را در زیارت قبور و معلّمی یمانی نیز کتابی را در بناء قبور تألیف نمودند که هر دو کتاب حاوی مطالبی بر ضد تشیع می‌باشد لذا ضرورت نگاشتن یک رساله که بتواند به نقد آراء و نظریات در بحث احکام فقهی مقابر بپردازد محسوس بود.

۲. روش تحقیق

روش تحقیق حاضر، روش تحقیق کتابخانه‌ای است که با مراجعه به کتابخانه‌ها اعم از عمومی (از جمله کتابخانه دانشگاه قم و کتابخانه دارالحدیث) و خصوصی (از جمله: کتابخانه تخصصی فقه و اصول آیة‌الله سیستانی) و پس از بررسی و شناخت منابع تحقیق از قبیل مجلات، پایان‌نامه‌ها، کتاب‌ها و... به فیش‌برداری و جمع‌آوری مطالب کوشش شده و سپس مطالب جمع‌آوری شده را پس از تفکر و تأمل و تحلیل آنها در قالب چارچوب و طرحی که از پیش تهیه شده بود ریخته‌ایم.

۳. اهمیت موضوع

آفت تفاسیر ناموزون و تأویلات بی‌پایه و اساس متأثر از فرهنگ جعل و تزویر در دستگاه‌های مخوف سلطه و قدرت، در پرده دفاع از سنت حضرت محمد ﷺ، صفا و بی‌آلایشی آن معدن کرم و دریای رحمت و عطوفت را دگرگون و غضب و کینه را در قلوب پرورانیده است، طایفه‌ای سنت نبوی را وسیلهٔ آمال خود قرار داده، دست تأویل گشوده و سنت را در هاله‌ای از مفتریات و مکذوبات دچار تناقضات همه‌جانبه گردانیده‌اند. تأویلات ناروا از آیات قرآن و تصرف نمودن در معانی الفاظ روایات، و نوآوری‌های سبکسرانه بی‌پایه و

اساس متجددین و بی‌اعتنایی به مقدسات و شعائر الهی و دهها و صدها نمونه دیگر که ثمره تلخ چپاولگریهای طایفه‌ای سخت در ضلالت افتاده و بی‌تفکر می‌باشد که دامن‌گیر فرهنگ پرشور و نشاط و انسان‌ساز و باطل‌انداز دین مبین اسلام گردیده.

تردیدی نیست که برای یک حکم شرعی در اسلام به ادله اربعه کتاب، سنت، عقل و اجماع مراجعه نموده و حکم الهی را از آنها استخراج می‌نمایند. آن چه را که در بین این چهار اصل غیر قابل تشکیک و تردید است مراجعه به کتاب و سنت قطعی می‌باشد که اصولاً این دو پایه و رکن اساسی در استنباط احکام می‌باشند. مصالح و مفاسدی را که شارح مقدس آن را لحاظ و براساس آن قرارداد کلی در نظام آفرینش را حاکم گردانیده و مکلفین را به انجام فرامین و دستورات خود تکلیف و یا ارشاد فرموده و این اذهان پاک و بی‌آلایش تربیت شدگان در مکتب دین و تعالیم نورانی اسلام دست کم می‌توانند از زلال معارف و حکمت‌های بی‌پایان مکتب وحی و آیات نورانی قرآن کریم، استفاده متناسب با توان و قدرت خود بنمایند. دریای بی‌کران معارف و حکم الهیه اقتضای آن را دارد که جویندگان را بهره‌کافی و تشنگان را زلال گوارا نصیب گرداند: «یصیب به من یشاء من عباده» و بی‌بهره و نصیب‌گرداند ظالمین و ستم پیشگان به مکتب نورانی قرآن را: ﴿وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾^۱. اختلاف نظرهای گوناگون در دوران ابتدایی اسلام و نحوه برداشت و تلقی از سنت پیغمبر ﷺ خصوصاً بعد از رحلت آن حضرت توسط اصحاب به نحوی شکل گرفته و معمول گردیده بود که برای بعضی از اهل آن عصر که افتخار صحبت حضرت را داشته و درک ملازمت نیز نموده بودند غیر قابل قبول و باور کردن بود.

انس بن مالک را که یکی از راویان حدیث نبوی و روزگاری را در خدمت آن حضرت سپری نموده و عمری گذرانیده بود، در حالی مشاهده نمودند که از تبدل و تغیر سنن و آثار پیغمبر ﷺ اظهار اندوه نموده و از اینکه آشکارا شاهد دگرگونی در سنت بوده، زارزار گریه می‌نماید. وقتی که علت گریستن او را سؤال می‌کنند، در جواب می‌گوید: چگونه گریه نمایم

و حال آنکه تمام آن چه را که پیغمبر در عهد خود بیان فرموده و مورد عمل قرار می‌گرفت اکنون وارونه و دگرگون می‌بینم.

۱- موسی بن اسماعیل قال: «حدَّثنا مهدي عن غيلان عن انس قال: ما اعرف شيئاً مما كان على عهد النبي ﷺ قيل: الصلاة قال: أليس صنعتم ما صنعتم فيها».

ترجمه: «انس گفت: چیزی که از عهد نبی ﷺ باقی مانده باشد نمی‌بینم. به او گفتند: نماز. گفت: آیا شما آن بلایی را که بر سر نماز آوردید همان چیزی نبود که بر سر دیگر سنن آورده بودید».

۲- عمرو بن زرارة قال: «اخبرنا عبدالواحد بن واصل ابو عبيده الحداد عن عثمان بن ابي رواد اخى عبدالعزيز قال: سمعت الزهري يقول: دخلت على انس بن مالك بدمشق و هو يبكي فقلت ما يبكيك؟ فقال: لا اعرف شيئاً مما ادركت الا هذه الصلاة وهذه الصلاة قد ضيعت!».

ترجمه: «عبدالعزيز می‌گوید: از زهري شنیدم که می‌گوید بر انس بن مالک در دمشق وارد شدم و دیدم گریه می‌کند. گفتم: چه چیزی تو را به گریه واداشته، گفت: هیچ چیزی به غیر از نماز را آنطور که در زمان رسول خدا ﷺ بود نمی‌یابم که این هم ضایع شده». و این نگرش تلخ صحابی بیانگر این است که در همان ازمنه اول با قرب عهد به زمان حضرت و در زمان صحابه، سنت پیغمبر دستخوش تحریفات و تغییرات قرار گرفته و از مسیر اصلی خود منحرف گردید، که این خود بحث مفصلی دارد که یکی از عوامل مهم آن منع از تدوین سنت و از بین بردن کثیری از کتب و مدونات حدیثی توسط بزرگان از صحابه مثل ابوبکر و عمر بود. روایات این قسمت از تاریخ را اغلب کتب، ذکر و بیان نموده‌اند و برای احدی در این تردید نیست که بعد از رحلت پیغمبر ﷺ در قالب سه فرمان و یا سه دستورالعمل این کار صورت پذیرفته و سنت پیغمبر را دچار تزلزل و مبتلای به معاریض و مدسوسات و موضوعات نموده.

اول: منع از کتابت حدیث و ضبط کلمات نبی ﷺ.

